

Vorbereiding soortentoets: richtlijn bij het vellen van bomen

Om een goede en uniforme voorbereiding van de soortentoets mogelijk te maken, stelt ANB een richtsnoer ter beschikking voor de situatie waarbij bomen geveld moeten worden. Voor meer info in verband met de soortentoets wordt verwezen naar:

<https://natuurenbos.vlaanderen.be/dieren-en-planten/soortenbescherming/soortentoets>.

Deze richtlijn is enkel uitgewerkt voor activiteiten rond bomen. Een andere richtlijn bestaat vb. ook voor windturbines¹.

In de meeste situaties zal de soortentoets bij het vellen van bomen zich beperken tot de soortengroep vogels en vleermuizen. Daarbij wordt telkens een onderscheid gemaakt tussen een quick-scan en een gerichte inventarisatie.

Inventarisatiemethode vleermuizen bij het vellen bomen

De inventarisatiemethode richt zich op 2 sporen:

- Nagaan of er geschikte boomholten aanwezig zijn in het projectgebied en nagaan of er aanwijzingen zijn dat die door vleermuizen worden benut.
- Nagaan of en welke boombewonende soorten in het projectgebied voorkomen en of er een indicatie is dat ze boomholten in of nabij het projectgebied benutten.

1) Quick-scan geschikte boomholten

Doelstellingen

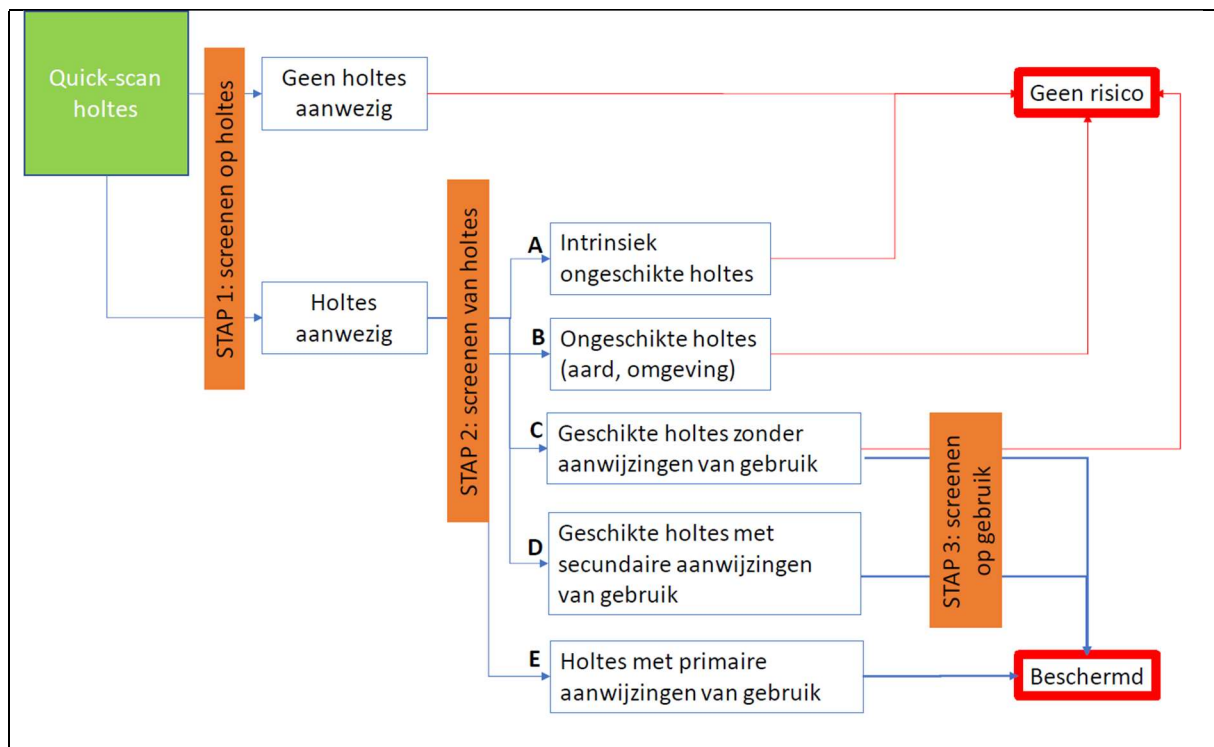
Nagaan of er in het projectgebied geschikte holtes voorkomen en nagaan of vleermuizen van deze boomholten gebruik maken als rust- of voortplantingsplaats.

Op basis van de quick-scan kan nagegaan worden:

- 1) Of er holtes voorkomen in de te rooien bomen;
- 2) Of deze holtes geschikt zijn als vleermuisverblijfplaats;
- 3) Of er sporen aanwezig zijn die wijzen op het gebruik van deze holtes door vleermuizen;
- 4) Of er verder onderzoek nodig is om het gebruik van deze holtes door vleermuizen uit te sluiten.

¹ [Effecten van windturbines op vogels en vleermuizen in Vlaanderen | Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek](#)

Schema

Werkwijze

Stap 1: Visuele inspectie van de bomen² en screenen op potentieel geschikte holtes³ van op de grond. Idealiter bij afwezigheid van bladeren (late herfst, winter, vroege lente).

Stap 2: Detailinspectie van mogelijke geschikte holtes en op aanwijzingen van bewoning door vleermuizen (ook als er momenteel geen vleermuizen aanwezig zijn)⁴:

- Geschiktheid:
 - Nagaan of de holte naar boven toe doorloopt en aldus wel een geschikte schuilplek voor vleermuizen kan vormen. Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van een boomcamera, zaklamp en spiegel, endoscoop, ...
- Indien geschikt: aanwijzingen voor gebruik van een holte door vleermuizen nagaan:
 - Primaire aanwijzingen:
 - De aanwezigheid van vleermuizen wordt visueel vastgesteld;
 - De aanwezigheid van vleermuizen wordt auditief vastgesteld;
 - Vleermuizenuitwerpselen worden vastgesteld in de holte;
 - Vleermuisspecifieke parasieten worden vastgesteld in de holte.
 - Secundaire aanwijzingen:

² Bijzondere aandacht gaat hierbij uit naar bomen waar holtes (c.q. vleermuizen) in verhouding vaker in worden aangetroffen: inlandse eik, Amerikaans eik, beuk, es, grauwe abeel, tamme kastanje, robinia.

³ Spechtgaten, losse schors, spleten, ...

⁴ Bij een eerste visuele inspectie buiten de actieve periode kan er tegelijk worden nagegaan of er zich eventueel overwinterende vleermuizen in de holte bevinden.

- Gladde toegangen door wrijving van regelmatige passage;
- Insecten rond de toegang van de holte (aangelokt door de geur van de guano);
- Aanwezigheid van andere, concurrerende holtebewoners tijdens de actieve periode - maakt aanwezigheid van vleermuizen minder waarschijnlijk⁵;
- Meststreep (al dan niet opgedroogd) die uit de holte vloeit (kan worden verward met uitstroom van rottingsappen);
- Verse uitwerpselen onder de opening: op de stam, op bladeren van struik- en kruidlaag eronder;
- Vreemde geur in de holte: muf, scherp, nat hooi, ... i.p.v. neutrale bos/hout/mosgeur.

Na Stap 2 worden de holtes gecategoriseerd in 5 types:

- **A.** Intrinsiek ongeschikte holtes: Holtes waarvan het weinig waarschijnlijk is dat ze door vleermuizen kunnen gebruikt worden: ondiepe holtes, holtes zonder bovenwaartse uitbreiding, ...
→ *geen risico om boom te kappen.*
- **B.** Ongeschikte holtes: Holtes met lage waarschijnlijkheid dat ze door vleermuizen worden gebruikt: holtes die vleermuizen op zich wel zouden kunnen benutten maar die door hun aard en ligging als ongeschikt kunnen worden beoordeeld: te groot, te klein, klimatologisch onstabiel, bewoond door andere holbewoners, goed bereikbaar voor predatoren, vlakbij kunstverlichting, ...
→ *geen risico om boom te kappen*
- **C.** Holtes met een matige waarschijnlijkheid dat ze door vleermuizen worden gebruikt: de holte is geschikt qua afmetingen en vorm en bevindt zich in een verstoringvrije omgeving maar vertoont geen enkel teken van gebruik door vleermuizen (gladheid, geur, evt. verkleuring door guano, ...).
→ *Stap 3*
- **D.** Holtes met hoge waarschijnlijkheid dat ze door vleermuizen worden gebruikt: de holte is geschikt qua afmetingen en vorm, bevindt zich in een verstoringvrije omgeving én vertoont secundaire aanwijzingen van mogelijk gebruik door vleermuizen (gladheid, geur, verkleuring mogelijk afkomstig van mest, ...).
→ *Stap 3*
- **E.** Holtes met vastgesteld gebruik door vleermuizen: holtes waarin vleermuizen of primaire aanwijzingen (uitwerpselen, parasieten, ...) werden vastgesteld.

⁵ Andere holtebewonende soorten (zoals spechten en mezen) kunnen tijdens de winterperiode boomholtes benutten als slaappleats, waarna ze in het voorjaar elders gaan nestelen. In zo'n gevallen kunnen de vleermuizen alsnog van de holte gebruik maken tijdens de actieve periode.

→ kappen niet mogelijk. Markeer de boom met golvende ring⁶. Steeds afwijking nodig.

Stap 3: Voorbereiding aanvraag afwijking: Omdat het gebruik van een holte door vleermuizen, tijdens hun tijdelijke afwezigheid, niet steeds aan de hand van sporen kan worden gedetecteerd, worden **potentieel geschikte holtes** (categorie C en D), minstens 3 keer tijdens de actieve periode gescreend op aanwezigheid van primaire aanwijzingen. Eénmaal in juni, éénmaal in juli en éénmaal in de periode 15 augustus-15 september (paartijd).

Na Stap 3 kan voor deze holtes met hoge waarschijnlijkheid worden geconcludeerd of een holte al dan niet in gebruik is door vleermuizen als rustplaats of als voortplantingsplaats. Het gebruik als winterverblijfplaats kan echter niet uitgesloten worden en is praktisch ook niet detecteerbaar waardoor een conflict met artikel 14 niet uitgesloten kan worden. **Daarom is in deze gevallen steeds de afwijkingsplicht van toepassing.** Indien een afwijking gemotiveerd kan worden cfr. Art.20, zal in de afwijkingsvoorwaarden naar alle waarschijnlijkheid worden opgenomen dat deze bomen enkel gekapt kunnen worden na het broedseizoen en voor de winterrustperiode (1 augustus - 31 oktober).

⁶ <https://www.ecopedia.be/encyclopedie/markering-van-een-habitatboom>

2) Quick-scan aanwezige vleermuizen

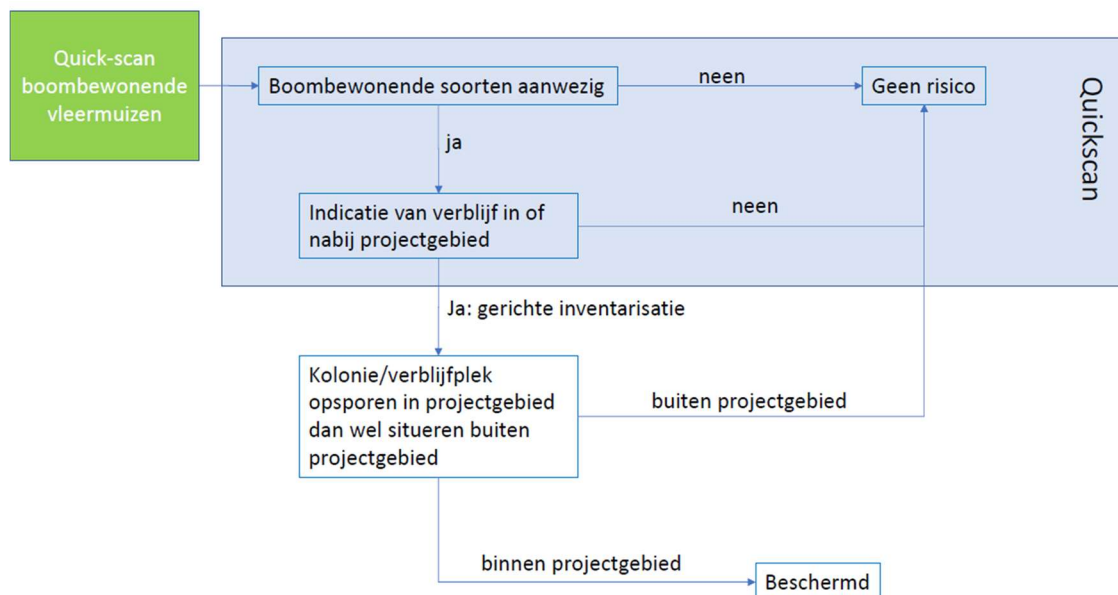
Doelstellingen

- Bekomen van een indicatie van de aanwezige soorten en de abundantie van die aanwezigheid.
- Bekomen van een indicatie van de rust- of voortplantingsplaats van de waargenomen boombewonende vleermuizen in relatie tot het projectgebied.
- Indien er aanwijzingen zijn dat de rust- of voortplantingsplaats binnen het projectgebied te situeren valt, bepalen van de holtes die door de vleermuizen worden gebruikt als rust- of voortplantingsplaats.

Op basis van de quick-scan kan nagegaan worden:

- 1) Welke soorten aanwezig zijn en welke van deze soorten bomen als rust- of voortplantingsplaats (kunnen) gebruiken⁷;
- 2) Of de eventueel aanwezige boombewonende vleermuizen gebruik maken van holtes in het projectgebied dan wel erbuiten verblijven.

Schema

⁷ Worden steeds beschouwd als boombewoners: mopsvleermuis, Bechsteins vleermuis, rosse vleermuis, bosvleermuis, ruige dwergvleermuis. Bewonen boomholtes maar ook gebouwen: watervleermuis, baard/Brandts vleermuis, gewone grootoorvleermuis, franjestaart, gewone dwergvleermuis, kleine dwergvleermuis. Bewonen gebouwen: grijze grootoorvleermuis, ingekorven vleermuis, laatvlieger.

Werkwijze

- Minstens 3 inventarisaties bij gunstig weer⁸:
 - o minstens 2 inventarisaties⁹ in de periode van 15 mei tot 15 juli
 - met tussenpauze van minstens 20 dagen tussen de bezoeken;
 - waarvan 1 inventarisatie in juni.
 - waarvan 1 inventarisatie in de ochtend.
 - o minstens 1 inventarisatie in de periode van 15 augustus tot 15 september (paartijd).
- De inventarisatie gebeurt met behulp van een breedband-bat-detector met opnamefunctie door een expert met ervaring in de interpretatie van de geluidssignalen van de verschillende soorten. De inventarisatie kan gebeuren door een fysiek bezoek, er kan ook worden gebruik gemaakt van automatische detectoren, waarbij het projectgebied dan voldoende dient bestreken te worden.
- In het geval van een bosbestand wordt tijdens de inventarisatie op verschillende plaatsen in het bestand geïnventariseerd; in het geval van een bomenrij wordt verspreid over het traject geïnventariseerd.
- Bestaande data over het voorkomen van vleermuizen in of nabij het projectgebied kunnen aanvullend ook worden benut om het beeld van de aanwezige soorten te vervolledigen. Deze kunnen echter, tenzij voldoende gemotiveerd bv. o.b.v. recent intensief onderzoek op of nabij de planlocatie, geen basis vormen om de afwezigheid van een bepaalde soort vast te concluderen.

3) Gerichte inventarisatie

Via de 'Quick-scan boombewonende vleermuizen' kan een indicatie worden bekomen of de aanwezige boombewonende soorten in/nabij het projectgebied verblijven, dan wel verderop. Indien de 'Quick-scan aanwezige boombewonende vleermuizen' via fysieke bezoeken gebeurde, zal deze informatie in principe reeds (deels) via deze inventarisaties verzameld zijn, en mogelijk al geleid hebben tot het vinden van de holtes (of op zijn minst bomen) waarin de vleermuizen verblijven. Zoniet, is aanvullende gerichte inventarisatie vereist.

Indien de Quick-scan boombewonende vleermuizen (enkel) via automatische detectoren gebeurde, is evenwel steeds een aanvullend fysiek bezoek vereist voor een zorgvuldige interpretatie.

Doelstellingen

- Nagaan of de boombewonende vleermuizen, waarvan de aanwezigheid werd vastgesteld cf. de 'Quick-Scan boombewonende vleermuizen' gebruik maken van de holtes die aanwezig zijn in het projectgebied c.q. in de te rooien bomen.

⁸ Gunstig weer: temperatuur hoger dan 10°C, geen regen, max. 3 Beaufort

⁹ Een avondinventarisatie start bij zonsondergang en duurt minstens 2 uur; een ochtendinventarisatie stopt bij zonsopgang en duurt minstens 2 uur.

Werkwijze

- Er wordt nagegaan of er sociale geluiden hoorbaar zijn in het projectgebied, voorafgaand aan het moment van uitvliegen, deze leiden doorgaans naar de rustplaats van de vleermuizen.
- Er wordt nagegaan wat de lokale vliegbewegingen of vliegroutes zijn van de boombewonende vleermuizen in het projectgebied kort na zonsondergang of kort voor zonsopgang, en of deze wijzen op een rustplaats in het projectgebied dan wel erbuiten.
- Indien er aanwijzingen zijn naar een rustplaats in het projectgebied, wordt deze gesitueerd. De boom in kwestie wordt rondomrond gemarkeerd met een golvende ring.

Inventarisatiemethode broedvogels bij het vellen van bomen

1) Quickscan broedvogels

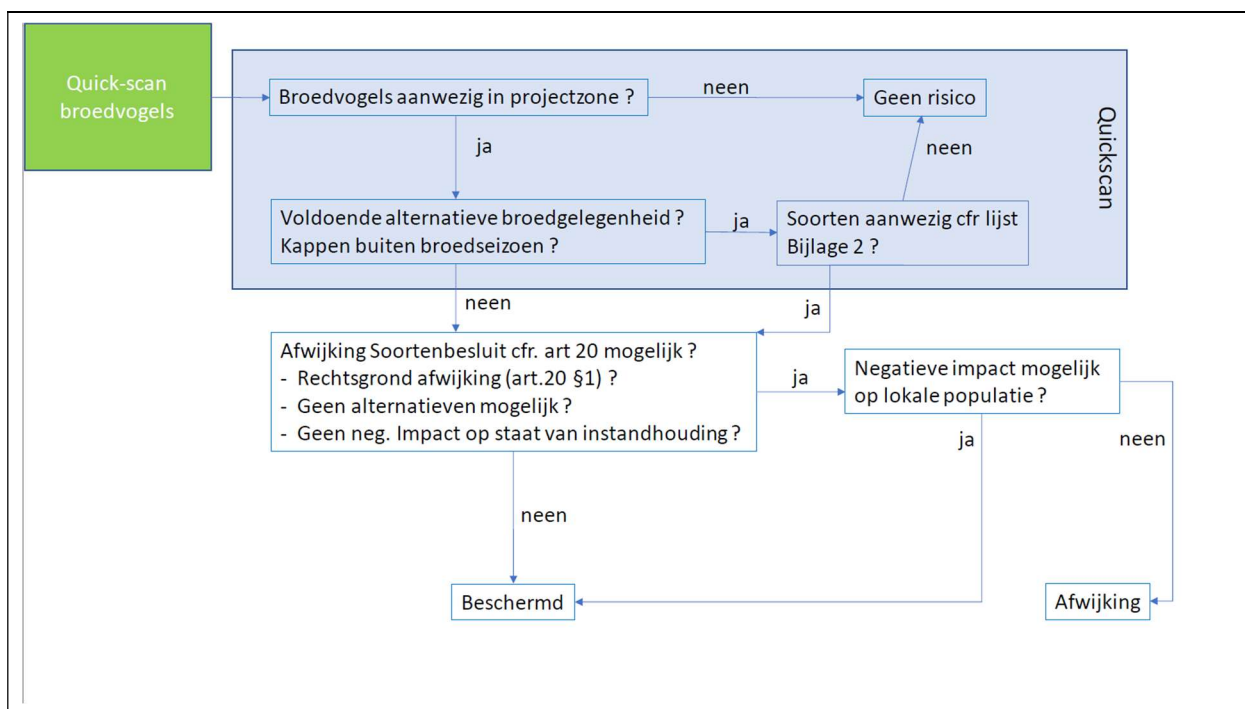
Doelstellingen

Met deze quickscan wordt er nagegaan of er broedvogels aanwezig zijn in de projectzone. Er wordt eenvoudigheidshalve vanuit gegaan dat wanneer er broedvogels aanwezig zijn, dat er potentieel ook nesten aanwezig zijn.

Op basis van de quickscan kan nagegaan worden:

- 1) Of er broedvogels aanwezig zijn;
- 2) Of het om broedvogels gaat die afhankelijk zijn van de te rooien bomen
- 3) Welke broedvogels afhankelijk zijn van aanwezige boomholtes/bestaande nesten

Schema

Werkwijze

Stap 1: Welke broedvogels komen actueel voor in de projectzone? Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van de meest recente broedvogelinventarisatie of de soortendatabank www.waarnemingen.be. Er wordt ook gekeken naar de geschiktheid van boom, bomenrij of bos

voor broedvogels en hoe de boom, de bomenrij of het bos zich verhoudt tot de omgeving? Indien er geen nesten of holten aanwezig zijn op of in de te rooien bomen zijn er geen verdere stappen nodig. Indien geen gegevens bekend zijn voor het gebied en de screening wijst op een mogelijke geschiktheid/aanwezigheid van zeldzame soorten wordt doorverwezen naar een gerichte inventarisatie (zie verder).

Stap 2: Ga na of de kapping voor deze soorten een betekenisvolle verstoring kan veroorzaken wanneer ze uitgevoerd wordt buiten het broedseizoen. Gaat het om algemeen voorkomende soorten of zeldzame soorten? Gaat het om soorten met specifieke habitatbehoeften? Blijft er na kapping voldoende broedgelegenheid in de omgeving over voor de aanwezige soorten? Wanneer broedgebied lokaal verdwijnt, is een afwijking op het soortenbesluit noodzakelijk.

Stap 3: Zitten onder deze broedvogels ook soorten vermeld in bijlage van deze richtlijn? Dit zijn soorten die nesten in de regel jaar na jaar hergebruiken. De overige soorten maken sowieso jaarlijks een nieuw nest of ondervinden geen nadeel om een nieuw nest te maken. Indien in de te rooien bomen een soort broedt uit bijlage dient eveneens een afwijking aangevraagd te worden.

1) Gerichte inventarisatie broedvogels

Dit kan door middel van een eigen veldonderzoek gebeuren in de periode 1 april – 15 juli.

Een veldonderzoek kan gecombineerd worden met de vleermuizen-quickscan. Voor de methodologie wordt verwezen naar de gehanteerde principes bij de algemene broedvogelinventarisatie in Vlaanderen (ABV)¹⁰. Bij het inventarisatieproject Algemene Broedvogels wordt het projectgebied in principe minimaal 3 keer bezocht in de periode 1 april – 15 juli. Inventariseren rond zonsopgang geeft de beste resultaten. Inventariseren bij slecht weer is niet zinvol. Het spreekt voor zich dat een bomenrij eenvoudiger te inventariseren is dan een bos.

¹⁰ <https://www.vlaanderen.be/publicaties/methodehandleiding-bij-het-project-algemene-broedvogelmonitoring-vlaanderen-abv>

Bijlage: Lijst met broedvogels die kunnen broeden in bomen en die hetzelfde nest in principe jaar na jaar hergebruiken

Soort	Open nest/Boomholte
blauwe reiger	Open nest
boomvalk	Open nest
bosuil	Boomholte
buizerd	Open nest
ekster	Open nest
groene specht	Boomholte
grote bonte specht	Boomholte
havik	Open nest
kauw	Boomholte
kleine zilverreiger	Open nest
koereiger	Open nest
lepelaar	Open nest
middelse bonte specht	Boomholte
oehoe	Open nest
ooievaar	Open nest
raaf	Open nest
ransuil	Open nest
rode wouw	Open nest
roek	Open nest
spreeuw	Boomholte
steenuil	Boomholte
torenvalk	Open nest
wespendief	Open nest
zwarte specht	Boomholte